

СПРАВА «МУРУКІН ПРОТИ УКРАЇНИ»

Рішення від 2 вересня 2010 р.
Остаточне від 2 грудня 2010 р.
(в и т я г)

ПРОЦЕДУРА

1. Справу порушено за заявою, поданою проти України до Європейського суду з прав людини (далі — Суд) відповідно до ст. 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) громадянином України В.Б. Мурукіним (далі — заявник) 31 березня 2004 р.

2. Уряд України (далі — Уряд) був представлений його Уповноваженим — Ю. Зайцевим.

3. Заявник, зокрема, стверджував, що тримання його під вартою було незаконним.

4. 8 червня 2009 р. Голова п'ятої секції вирішив направити заяву Уряду. Також було вирішено розглядати заяву по суті одночасно з питаннями щодо її прийнятності (п. 3 ст. 29 Конвенції).

ЩОДО ФАКТІВ

I. Обставини справи

5. Заявник народився у 1961 р. та проживає у м. Дніпропетровську.

6. 3 липня 2002 р. під час керування своїм автомобілем заявник, не переконавшись у безпечності здійснюваного маневру, зіткнувся з автомобілем, яким керувала Х. У результаті дорожньо-транспортної пригоди Х. отримала струс головного мозку й тілесні ушкодження середньої тяжкості.

7. Після дорожньо-транспортної пригоди заявнику було пред'явлено обвинувачення у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 Кримінального кодексу України (далі — КК), а саме у порушенні правил безпеки дорожнього руху, що спричинило потерпілій тілесні ушкодження середньої тяжкості. Щодо заявника було обрано запобіжний захід у виді підписки про невиїзд.

8. 5 червня 2003 р. Дніпропетровський районний суд Дніпропетровської області (далі — районний суд) у зв'язку з неявкою заявника

в судові засідання у його справі, яке було призначене на цей день, запобіжний захід, застосований до заявника, змінив із підписки про невиїзд на тримання під вартою.

9. У період з 19 по 23 червня 2003 р. заявник проходив лікування у міській лікарні. Зі слів заявника, в лікарню до нього прибули працівники міліції, які застосували до нього наручники та чергували поряд із ним до закінчення лікування. Заявник стверджував, що працівники міліції не дозволяли йому користуватися туалетом та перешкоджали бачитися з родичами і друзями. Зі скаргами на поведінку працівників міліції заявник не звертався.

10. 23 червня 2003 р. заявника затримали і взяли під варту в Дніпропетровському районному відділі міліції Дніпропетровської області.

11. 25 червня 2003 р. Апеляційний суд Дніпропетровської області (далі — апеляційний суд) відмовив у прийнятті до розгляду апеляційної скарги заявника на постанову районного суду від 5 червня 2003 р., зазначивши, що відповідно до національного законодавства постановою оскарженню не підлягає.

12. 27 червня 2003 р. заявник був переведений до Дніпропетровського слідчого ізолятора № 3 (далі — Дніпропетровське СІЗО).

13. 3 липня 2003 р. районний суд виніс вирок, яким заявника визнав винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК, та призначив йому покарання у вигляді двох років обмеження волі з позбавленням права керувати транспортними засобами строком на один рік. Районний суд також постановив, що строк покарання слід відраховувати з 23 червня 2003 р., а запобіжний захід (тримання під вартою), обраний заявнику, залишити без змін.

14. 14 та 15 липня 2003 р. заявник звернувся зі скаргами до голови апеляційного суду та Голови Верховного Суду України, стверджуючи,

що тримання його під вартою було незаконним. Скарги задоволені не були.

15. 21 липня 2003 р. заявник подав апеляційну скаргу на вирок від 3 липня 2003 р., стверджуючи, що тримання його під вартою було незаконним. При цьому заявник, посилаючись на ст. 155 Кримінально-процесуального кодексу України (далі — КПК), зазначав, що, по-перше, на підставі пред'явленого йому обвинувачення у зазначеному вище злочині до нього не може бути застосований запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, по-друге, на підставі ст. 342 цього ж Кодексу він мав бути звільнений з-під варти відразу ж після судового засідання, яке відбулося 3 липня 2003 р.

16. 6 жовтня 2003 р. апеляційний суд залишив без задоволення апеляційну скаргу заявника як необґрунтовану та залишив без змін вирок від 3 липня 2003 р., який після цього набрав законної сили. Апеляційний суд ухвалив зарахувати строк перебування заявника під вартою в строк відбування покарання.

17. 19 грудня 2003 р. заявника було звільнено з Дніпропетровського СІЗО та переведено для відбування покарання до виправного центру.

18. У невизначену дату заявник подав касаційну скаргу на вирок від 3 липня 2003 р., стверджуючи, зокрема, що тримання його під вартою було несумісне зі статтями 155 і 342 КПК та ст. 107 Виправно-трудового кодексу України (далі — ВТК).

19. 23 грудня 2004 р. Верховний Суд України залишив без задоволення касаційну скаргу заявника як необґрунтовану. Він зауважив (*inter alia*), що строк перебування заявника під вартою був зарахований у строк відбування покарання, а отже, оскаржуване заявником недотримання вимог процесуального закону при обранні йому запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою не може бути підставою для скасування рішень судів нижчих інстанцій.

II. Відповідне національне законодавство

A. КК від 5 квітня 2001 р.

20. Відповідними положеннями Кодексу передбачено таке:

Стаття 51. Види покарань

«До осіб, визнаних винними у вчиненні злочину, судом можуть бути застосовані такі види покарань: 8) арешт; 9) обмеження волі; <...> 11) позбавлення волі на певний строк; 12) довічне позбавлення волі».

Стаття 61. Обмеження волі

«Покарання у виді обмеження волі полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці...»

Стаття 286. **Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами**

«1. Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, — карається штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк до трьох років або без такого...»

B. КПК від 28 грудня 1960 р.

21. У гл. 13 Кодексу йдеться про запобіжні заходи, які можуть бути застосовані в ході кримінального провадження. Відповідні положення цієї глави Кодексу передбачають таке:

Стаття 149. Запобіжні заходи

«Запобіжними заходами є:

- 1) підписка про невиїзд;
- 2) особиста порука;
- 3) порука громадської організації або трудового колективу;
- 3¹) застава;
- 4) взяття під варту;
- 5) нагляд командування військової частини.

Тимчасовим запобіжним заходом є затримання підозрюваного, яке застосовується з підстав і в порядку, передбачених статтями 106, 115, 165² цього Кодексу».

Стаття 155. Взяття під варту

«Взяття під варту як запобіжний захід застосовується в справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад три роки. У виняткових випадках цей запобіжний захід може бути застосовано в справах про злочини, за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше трьох років...»

Стаття 288. Наслідки неявки

«Коли підсудний не з'явиться без поважних причин в судове засідання в справах, в яких явка його є обов'язковою, суд відкладає розгляд справи...»

Крім того, суд має право винести ухвалу ... про привід підсудного і про заміну запобіжного заходу на більш суворий ...»

Стаття 342. Звільнення підсудного з-під варту за вироком суду

«При виправданні підсудного чи звільненні його від відбуття покарання або при засудженні його до покарання, не зв'язаного з позбавленням волі, суд, якщо підсудний перебуває під вартою, негайно звільняє його з-під варту в залі судового засідання».

Стаття 343. Застосування запобіжного заходу до набрання вироком законної сили

«Постановляючи вирок, за яким до підсудного застосовується та чи інша міра покарання, суд повинен обмірковувати питання про запобіжний захід до набрання вироком законної сили і має право обрати запобіжний захід або ж скасувати, змінити чи підтвердити раніш обраний.

Взяття під варту як запобіжний захід допускається лише при наявності підстав, зазначених у відповідних статтях глави 13 цього Кодексу».

**С. ВТК від 23 грудня 1970 р.
(чинний на той час)**

22. Відповідні положення Кодексу передбачають таке:

Стаття 106. Місця відбування покарання у виді обмеження волі

«Особи, засуджені до обмеження волі, відбувають покарання у кримінально-виконавчих установах відкритого типу (далі — виправних центрах) ...»

Стаття 107. Направлення засуджених до обмеження волі до місця відбування покарання

«Особи, засуджені до обмеження волі, прямують за рахунок держави до місця відбування покарання самостійно ... Якщо особи, засуджені до обмеження волі, знаходяться під вартою, то вони звільняються із слідчого ізолятора після набрання вироком законної сили ...»

З урахуванням особи та інших обставин справи суд може направити засудженого до обмеження волі, який знаходиться до набрання вироком законної сили під вартою, до місця відбування покарання у порядку, встановленому для осіб, засуджених до позбавлення волі. У цьому випадку засуджений звільняється з-під варту при прибутті до місця відбування покарання ...»

Стаття 107². Порядок і умови відбування покарання у виді обмеження волі

«Засуджені до обмеження волі мають право:

... одержувати короткострокові побачення без обмежень, а тривалі побачення — до трьох днів один раз на місяць;

Засудженим може бути дозволено короткочасні виїзди за межі виправного центру за обставин, передбачених законодавством ...

Особи, засуджені до обмеження волі, зобов'язані:

... сумлінно працювати у місці, визначеному адміністрацією виправного центру;

постійно знаходитися в межах виправного центру під наглядом, залишати його межі лише за спеціальним дозволом адміністрації цього центру ...

проживати, як правило, у спеціально призначених гуртожитках ...

Засуджені, які не допускають порушень встановленого порядку виконання покарання у виді обмеження волі ... після відбуття шести місяців строку покарання ... можуть проживати за межами гуртожитку із своїми сім'ями.

Ці особи зобов'язані від одного до чотирьох разів на тиждень з'являтися у виправний центр для реєстрації ...»

**D. Закон від 30 червня 1993 р № 3352-XII
«Про попереднє ув'язнення»**

23. Стаття 7 Закону передбачає таке:

Стаття 7. Режим у місяцях попереднього ув'язнення

«... Основними вимогами режиму в місяцях попереднього ув'язнення є ізоляція осіб, взятих під варту, постійний нагляд за ними і роздільне тримання їх у порядку, передбаченому ст. 8 цього Закону ...»

24. Інші відповідні положення Закону «Про попереднє ув'язнення» викладено в рішенні Суду у справі від 12 жовтня 2006 р. «Двойних проти України» (*Dvoynukh v. Ukraine*), № 72277/01, підпункти 33—36).

ЩОДО ПРАВА

I. Стверджуване порушення

п. 1 ст. 5 Конвенції

25. Заявник скаржився, що тримання його під вартою було незаконним. Він посилався на ст. 7 Конвенції.

26. Суд вважає, що оскаржувані питання стосуються п. 1 ст. 5 Конвенції, який у відповідній частині передбачає таке:

«1. Кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом:

а) законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;

<...>

с) законний арешт або затримання особи, здійснене з метою допровадження її до компетентного судового органу за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;

<...>»

А. Щодо прийнятності

27. Суд зазначає, що до 3 липня 2003 р. заявника тримали під вартою з метою віддання його до суду за вчинений ним злочин. 3 липня 2003 р. суд першої інстанції визнав заявника винним у вчиненні цього злочину. Таким чином, строк перебування заявника під вартою до 3 липня 2003 р. має розглядатися за п. 1(с) ст. 5 Конвенції. Враховуючи те, що заяву до Суду було подано 31 березня 2004 р., скаргу заявника щодо стверджуваного незаконного тримання під вартою у вказаний період було подано занадто пізно (див., наприклад, рішення у справі від 31 липня 2008 р. «Надросов проти Росії» (*Nadrosov v. Russia*) № 9297/02, п. 48.). Таким чином, Суд відхиляє цю частину заяви відповідно до пунктів 1 і 4 ст. 35 Конвенції.

28. Суд також зазначає, що скарга щодо стверджуваного незаконного тримання заявника під вартою протягом подальшого періоду не є явно необґрунтованою згідно з п. 3 ст. 35 Конвенції. Він зазначає, що вона не є непринятною з інших підстав. Отже, вона має бути оголошена прийнятною.

В. Щодо суті

29. Заявник стверджував, що його незаконно тримали під вартою після винесення 3 липня 2003 р. районним судом вироку. Він наполягав на тому, що в день, коли було винесено цей вирок, він мав би бути звільнений з-під варти відповідно до вимог ст. 342 КПК. Він також стверджував, що з 6 жовтня 2003 р., тобто з дня, коли вирок районного суду від 3 липня 2003 р. набрав законної сили, його тримання під вартою також суперечило ст. 107 ВТК.

30. Уряд нагадав Суду про його субсидіарну роль щодо тлумачення національного законодавства та стверджував, що тримання заявника під вартою в період з 3 липня по 19 грудня 2003 р. ґрунтувалось на рішеннях національних судів

та відповідало вимогам п. 1(а) ст. 5 Конвенції. Зокрема, Уряд стверджував, що суд, який постановив вирок, однозначно постановив залишити запобіжний захід, обраний заявнику 5 червня 2003 р., без змін.

31. Суд нагадує, що ст. 5 Конвенції гарантує основоположне право на свободу та недоторканність. Це право згідно з Конвенцією найважливіше у «демократичному суспільстві» (див. рішення у справах від 18 червня 1971 р. «де Вільде, Оомс і Версип проти Бельгії» (*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*), Серія А, № 12, с. 36, п. 65, та від 24 жовтня 1979 р. «Вінтерверп проти Нідерландів» (*Winterwerp v. the Netherlands*), Серія А, № 33, с. 16, п. 37). Його основною метою є запобігання свавільному або невиправданому позбавленню волі (див. рішення у справі від 3 жовтня 2006 р. «Ма Кай проти Сполученого Королівства» (*McKay v. the United Kingdom*) № 543/03, п. 30).

32. Кожен має право на захист цього права, що означає не бути позбавленим або не мати продовження позбавлення свободи (див. рішення у справі від 2 березня 1987 р. «Вікс проти Сполученого Королівства» (*Weeks v. the United Kingdom*), Серія А, № 114, с. 22, п. 40), крім випадків, коли таке позбавлення відбувалось за умов, установлених у п. 1 ст. 5 Конвенції. Цей перелік винятків вичерпний, і лише вузьке їх тлумачення відповідає цілям цього положення, а саме — гарантувати, що нікого не буде свавільно позбавлено свободи (див. рішення у справах від 25 червня 1996 р. «Амур проти Франції» (*Amuur v. France*), *Reports of Judgments and Decisions* 1996 III с. 848, п. 42; від 8 березня 1999 р. «Лабіта проти Італії» (*Labita v. Italy*) № 26772/95, п. 170, та від 8 квітня 2004 р. «Ассанідзе проти Грузії» (*Assanidze v. Georgia*) № 71503/01, п. 170).

33. Суд повторює, що вжиті у п. 1 ст. 5 Конвенції слова «законний» та «відповідно до процедури, встановленої законом» за своєю суттю відсилають до національного законодавства і встановлюють обов'язок підкорятися його матеріальним і процесуальним правилам. Саме національні органи державної влади, передусім суди, мають тлумачити і застосовувати національне законодавство, однак, оскільки згідно з п. 1 ст. 5 Конвенції недотримання вимог національного закону становить порушення Конвенції, Суд може і повинен перевірити, чи було дотримано цього закону (див. рішення у справах від 10 червня 1996 р. «Бенхам проти Сполученого Королівства» (*Benham v. the United*

Kingdom) с. 753, п. 41, та «*Ассанідзе проти Грузії*», зазначене вище, п. 171).

34. Однак законність тримання під вартою відповідно до національного законодавства є важливим, але не завжди вирішальним чинником. Крім того, Суд має переконатися, що тримання під вартою протягом зазначеного періоду відповідало меті п. 1 ст. 5 Конвенції, яка полягає у недопущенні того, щоб особа позбавлялась свободи у свавільний спосіб. Суд також має з'ясувати, чи відповідає сам національний закон Конвенції включно із загальними принципами, які викладені чи впливають з неї (див. рішення у справі «*Вінтерверн проти Нідерландів*», зазначене вище, с. 19—20, п. 45, та рішення у справі від 28 березня 2000 р. «*Барановський проти Польщі*» (*Baranowski v. Poland*) № 28358/95, п. 51).

35. Цим останнім пунктом Суд наголошує, що коли йдеться про позбавлення свободи, надзвичайно важливою умовою є забезпечення загального принципу юридичної визначеності. Отже, важливо, щоб умови, за яких відповідно до національного законодавства здійснюється позбавлення свободи, були чітко сформульовані, і щоб застосування цього закону було передбачуваним настільки, щоб він відповідав стандарту «законності», передбаченому Конвенцією, — стандарту, що вимагає, щоб все законодавство було сформульовано з достатньою чіткістю, яка дозволяє особі — при потребі за допомогою одержання відповідної консультації — передбачити достатньою за даними обставинами мірою наслідки, до яких може призвести ця дія (див. рішення у справі від 23 вересня 1998 р. «*Стіл та інші проти Сполученого Королівства*» (*Steel and Others v. United Kingdom*) с. 2735, п. 54).

36. Повертаючись до справи, яка розглядається, Суд зазначає, що 3 липня 2003 р. районний суд призначив заявнику покарання у вигляді обмеження волі та постановив залишити раніше обраний заявнику запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. У результаті цього заявника тримали під вартою до 19 грудня 2003 р.

37. Однак відповідно до ст. 342 КПК районний суд мав безумовний обов'язок негайно звільнити заявника з-під варти в день проголошення вироку, оскільки він призначив заявнику покарання, не пов'язане з позбавленням волі. Таким чином, постановою суду про тримання заявника під вартою після 3 липня

2003 р. не відповідала вказаним положенням національного законодавства.

38. Навіть якщо припустити, що тримання заявника під вартою з 3 липня до 6 жовтня 2003 р. (дата, коли вирок набрав законної сили) може бути виправдане за ч. 1 ст. 107 ВТК, яка допускає можливість тримання заявника під вартою у період між датою винесення вироку і датою набрання ним законної сили, то національне законодавство не є достатньо чітким щодо моменту, коли заявник має бути звільнений з-під варти. У такому випадку тримання заявника під вартою протягом зазначеного періоду не ґрунтувалось на законі, який би відповідав принципу «передбачуваності» для цілей п. 1 ст. 5 Конвенції.

39. Стосовно періоду з 6 жовтня 2003 р. Суд зазначає, що національні суди не ухвалювали відповідних рішень за ч. 2 ст. 107 ВТК, в результаті чого ст. 107 не може, навіть через будь-яке припущення, виправдати тримання заявника під вартою у цей період. Оскільки тримання заявника під вартою не узгоджувалось із будь-яким іншим законом (див. п. 37), з 6 жовтня 2003 р. виник обов'язок звільнити заявника з-під варти. Але заявник залишався під вартою до 19 грудня 2003 р. Суд не може знайти жодного виправдання для тримання заявника під вартою після 6 жовтня 2003 р.

40. Враховуючи зазначене, Суд вважає, що тримання заявника під вартою з 3 липня по 19 грудня 2003 р. не було законним згідно з п. 1 ст. 5 Конвенції. Відповідно цей період тримання під вартою не був виправданий за підпунктом (а) п. 1 ст. 5, як стверджував Уряд, або за будь-яким іншим підпунктом цього положення.

41. Таким чином, у цій справі мало місце порушення п. 1 ст. 5 Конвенції.

II. Інші стверджувані порушення Конвенції

42. Заявник скаржився за ст. 3 Конвенції на те, що з 19 по 23 червня 2003 р. він зазнав поганого поводження з боку працівників міліції, які приходили до нього в лікарню. Він також скаржився за ст. 7 Конвенції на те, що час його перебування в лікарні з 19 по 23 липня 2003 р. не був зарахований у загальний строк відбуття покарання.

43. Враховуючи зазначене, Суд дійшов висновку про відсутність будь-яких ознак порушень прав і свобод, передбачених Конвенцією або протоколами до неї. Відповідно ця частина

заяви має бути визнана неприйнятною як очевидно необґрунтована відповідно до пунктів 3 та 4 ст. 35 Конвенції.

III. Застосування ст. 41 Конвенції

44. Стаття 41 Конвенції передбачає: «Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої договірної сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

45. Заявник вимагав 10 тис. євро відшкодування матеріальної шкоди та 15 тис. євро відшкодування моральної шкоди.

46. Уряд вважав ці вимоги необґрунтованими.

47. Суд не вбачає жодного причинно-наслідкового зв'язку між встановленим порушенням та стверджуваною матеріальною шкодою. Таким чином, він відхиляє цю вимогу. З іншого боку, Суд присуджує заявнику 3 тис. євро відшкодування моральної шкоди.

B. Судові витрати

48. Заявник також вимагав 1 тис. 770 євро відшкодування судових витрат, понесених під час провадження у національних судах та у Суді.

49. Уряд вказував на те, що ця вимога не підтверджена жодними документами.

50. Відповідно до практики Суду заявник має право на відшкодування судових витрат, якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їх розмір — обґрунто-

ваним. У справі, що розглядається, Суд, беручи до уваги наявну в нього інформацію та зазначені вище критерії, відхиляє цю вимогу заявника.

C. Пеня

51. Суд вважає належним призначити пеню, виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку плюс три відсоткових пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Оголошує скаргу заявника за п. 1 ст. 5 Конвенції щодо тримання його під вартою з 3 липня по 19 грудня 2003 р. прийнятною, а решту скарг у заяві — неприйнятними.

2. Постановляє, що у цій справі мало місце порушення п. 1 ст. 5 Конвенції.

3. Постановляє, що:

(а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до п. 2 ст. 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити заявнику 3 тис. євро відшкодування моральної шкоди з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнуто із зазначеної суми; ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(б) після закінчення зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на цю суму нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, плюс три відсоткові пункти.

4. Відхиляє решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

ТРИВАЄ ПЕРЕДПЛАТА

офіційного видання Верховного Суду України
«Рішення Верховного Суду України»

Періодичність — 2 випуски на рік
Передплатний індекс — 40646

У збірнику публікуються судові рішення в адміністративних, господарських, кримінальних і цивільних справах, розглянуті Верховним Судом України протягом певного періоду.

Кожне рішення супроводжується правовою позицією. Рішення систематизовані за формами судочинства, галузями законодавства та категоріями справ.

Передплату можна оформити у відділеннях зв'язку протягом року.